

УДК 82-193.3

Т.М. Федарцова, дац., канд. філал. навук (БГТУ, г. Мінск)

АСАБЛІВАСЦІ КОЛЕРУ Ў ТВОРЧАСЦІ МАКСІМА ТАНКА

Наша жыццё немагчыма ўявіць без прысутнасці колеру. Бо для кожнага з нас гэта магутнае інфармацыйнае поле, насычанае пэўнымі асацыяцыямі і сімваламі. Усю колераваю гаму мы ўспрымаем ад самага нараджэння, класіфікуем яе ў адпаведнасці з нашай асацыятыўнасцю.

Нямецкі мастацтвазнаўца Герхард Цойгнер адзначаў: “Колер можа дзякуючы асацыяцыям набываць пэўную эмацыйную афарбоўку або выклікаць тых ці іншыя пачуцці ў залежнасці ад вопыту, набытага чалавекам пры ўспрыманні колеру і адпаведнага прадмета” [1]. Сапраўды, асацыятыўная вобразнасць дапамагае лепш зразумець кантэкст верша.

Знайсці не толькі сваё слова, але і свой колер, як таемную падсветку слова, – творчае крэда кожнага паэта, кожнай адоранай асобы. Аўтарская сістэма колерабачання дапамагае рэцыпіенту зразумець асаблівасці будовы вобразных асацыяцый. Каляронімамі, напрыклад, шчодро насычана, творчасць нашых класікаў: Багдановіча, Купалы, Коласа, Танка.

Максім Танк найчасцей выкарыстоўвае разнастайныя каляронімы ў патрыятычнай, пейзажнай і інтымнай лірыцы. У яго творах розных гадоў налічваецца 719 прыметнікаў са значэннем крлеру. Пры гэтым, прасочваецца трывалая асацыятыўная сувязь з вызначальнымі падзеямі, пэўнымі парамі года, памежнымі станамі прыроды і чалавечай душы. Таму колер залежыць ад часавых і аб’ектных архетыпаў, якія адыгрываюць значную ролю ў плане адэкватнага ўспрымання кантэксту паэтычнага твора. Але пачынаючы са зборніка “Збор калосся” аўтарская сістэма колераадчування паступова мяняецца на медытацыю, развагу пра галоўныя філасофскія тэмы.

У ранняй жа творчасці Максіма Танка, а менавіта ў паэтычным зборніку “На этапах”, мы назіраем амбівалентнасць значэнняў і сэнсаў чырвонага колеру, што звязваюцца з ім у карцінах імкнення да барацьбы і перамогі. Праўда, аўтар даволі часта надзяляе гэты каляровы тон разнастайнымі характарыстыкамі і эпітэтамі. Так у вершы “З каласамі” ён стаў увасабленнем трапяткой радасці першага нясмелага юнацкага пачуцця, якое прабудзіла жняя ў чырвонай хустачцы, але часцей гэты каляронім выкарыстоўваецца як алегорыя

барацьбы за новы лад і матыў абавязковай перамогі. У вершы “Загінуў таварыш у бітве за волю” чырвоны колер сімвалізуе вернасць абраным ідэалам і памяці тых, хто аддаў за іх жыццё. Тэма барацьбы за ўз’яднання Беларусі-пакутніцы ў вершах Танка са зборніка “На этапах” не магла не спасцігнуць самых розных адценняў чырвонага колеру: “чырвань зарава барыкад”, “твар – макаў цвет”, “алая майская зара”, “баровы сцяг перамогі”. Часам колер можа і не называцца аўтарам, ці падмяняцца эпітэтамі “агністы”, “прамяністы”, “гарачы”, але мы выразна адчуваем яго прысутнасць у палымяных вершах-закліках, вершах-агітках, у падсветцы шчаслівага вобраза Усходняй Беларусі, якая будзе новы грамадскі лад і куды імкнуліся думкі вязня Лукішскай турмы Максіма Танка. Чырвоны колер застаецца вызначальным ва ўсіх вершах на палітычную тэму. У зборніку “Хай будзе святло” Танк нават пратэстуе супраць амерыканскай палітыкі знішчэння памяці пра карэннае насельніцтва дадзенага кантынента – індзейцаў. Нанятая плантатары руйнуюць іх старажытныя могілкі. Паэт па-сапраўднаму абураны: “І дзень, і ноч, як праз сельвасы, // Плыве праз маё сэрца Амазонка – // Чырвоная рака агню, // Крыві і гневу [2].

Выкарыстанне чырвонага колеру пры характарыстыкі “вогненых” рэалій у беларускай колеравай сістэме светаўяўлення з’яўляецца тыповым. У паэзіі Максіма Танка пасляваеннага часу ён скарыстоўваецца ў самых нечаканых экспазіцыях: “чырвоны шар, што палае чырвоным агнём”, “чырвоная груша” ад захаду сонца, “снягір – іскра чырвоная” малой радзімы, “чырвань вечнасці Вечнага агню” і г. д.

Калі ж звярнуцца да каляроніма *сіні*, то можна з упэўненасцю сказаць, што ён даволі прадуктыўны ў беларускай ментальнасці, а значыць часта выкарыстоўваецца беларускімі творцамі прыгожага слова. Напрыклад, Максім Танк толькі ў вершы “Кантата”, змешчаным у зборніку “Журавінавы цвет”, падае дадзены колер як “мора сініх васількоў”, якімі расцвітае песня, а для яе “шлях сіні” сцелюць гусі, “сінім туманом” засцілаюць ветры сцежкі, што вядуць да роднай хаты, а затым па гэтых сцежках паэт заклікве пайсці “ў далёкі сіні вырай” да сонца. Як бачым, сіні колер у беларускай паэзіі ніколі не з’яўляецца агрэсіўным, бо ён суседнічае з каляронімам зялёны, ці саялярным архетыпам, што здымае магчымасць ператварыцца ў “свінцовае” або іншае адценне халодных таноў. У Танка цёмна-зялёны парасон яліны хавае паэта ад сіняга, халоднага дажджу, а “на сіні рачны перакат густы зарапад асыпаецца”. Таму мэтр беларускай паэзіі актыўна ўжывае “чысты” сіні колер, які

зафіксаваны 82 разы, а яго адценні размеркаваліся наступным чынам: блакітны – 23, сіняваты – 12, васільковы – 18, цёмна-сіні – 9. Для Танка гэты колер сімвалізуе не толькі гармонію, суладнасць, супакой, але нясе ў сабе таямнічасць і загадканасць.

Такім чынам разнастайныя якасці колеру адыгрываюць значную ролю ва ўспрыманні кантэксту, дапамагаюць лепш зразумець асобныя мастацкія дэталі і аўтарскую задумку кожнага паэтычнага твора.

ЛІТАРАТУРА

1. Цойгнер, Г. Учение о цвете: Популярный очерк / Г. Цойгнер. – М.: Стройиздат, 1971. – С. 103.
2. Танк, Максім. Збор твораў: у 13 т. / М. Танк. – Мінск: Беларуская навука, 2007. – Т.4. Вершы (1964–1972). – С. 146, 216.

УДК 811.161.1:81'355

О.Н. Гусева, ст. преп. (БГТУ, г. Минск)

ВАРИАНТЫ ОРФОЭПИЧЕСКИХ НОРМ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Орфоэпическая норма – единственно возможный или предпочитаемый вариант правильного произношения и правильной постановки ударения. Большая часть орфоэпических ошибок связана с ударением. Это объясняется такими особенностями русского ударения, как разноместность и подвижность. Сложность в определении места ударения в том или ином слове возрастает еще и потому, что для некоторых слов существуют варианты ударения, так что необходимо знать не только норму, но и типы вариантов, а также условия, в которых они могут использоваться.

Различают следующие типы вариантов: **равноправные** (*одновременно* и *одновременно*; *ржаветь* и *ржаветь*; *творог* и *творог*); **стилистические**, в которых один из вариантов является нормативным, а второй – допустимым (*кулинария* – *кулинария* (доп.); *маркетинг* – *маркетинг* (доп.); *обеспечение* – *обеспечение* (устар.); **общелитературный** и **профессиональный** варианты (*добыча* – *добыча* (в речи горняков); *искра* – *искра* (у шоферов); *компас* – *компас* (у моряков).

Следует также учитывать наличие **семантических** вариантов (речь идет об омографах): *острота* – *острота*; *трусить* – *трусить*; *характерный* – *характерный*.